

PROLOG

Přes tři tisíce let tvoří řecké báje a pověsti základ evropské kultury a vzdělanosti, tj. civilizace. Představují svět, který chápal sám sebe výlučně prostřednictvím bohů a jejich činů. V minulosti se staly nejenom součástí vše pokrývajícího a vše zahrnujícího kultu, ale i základem a horizontem každodenního života tehdejších lidí, bez rozdílu jejich společenského postavení. Každý si v nich našel příběh, který zobrazil i jeho životní osudy a dal mu návod, jak pokračovat dál.

Staly se vzpomínkou na slavnou minulost, její hrdiny a skutky, zdrojem národní hrdosti, stejně tak nadějí, která nikdy neumírá.

Na oslavu svých bohů Řekové stavěli skvostné chrámy, zdobili je sochami mytických a bájných postav, zobrazovali je na kresbách, vázách, špercích, reliéfech, prostě na všem, co jejich život neustále obklopovalo.

Římané jejich báje převzali, přizpůsobili svým podmínkám a seznámili s nimi pranárody a národy západní a střední Evropy. Přes ně se šířily dále na západ, sever a východ. Mnohé z těchto národů v nich také našly samy sebe a jejich sílu jen znásobily. Postavy řeckých bájí a pověstí pak inspirovaly vznik renesance, nového kulturního povzne-

NEJKRÁSNEJŠÍ ŘECKÉ BÁJE A POVĚSTI

sení Evropy, ze kterého vycházíme i dnes. Obrazárny všech států světa pečují o malby starých i mladších mistrů, přibližujících nám jednotlivé výjevy nebo rozhodující okamžiky bájných příběhů. Je nemožné stát před nimi, přijímat jejich krásu a nevědět, co odrážejí, co zachycují, co nám chtějí říci.

Starí Řekové si své báje a pověsti navzájem vyprávěli, což vedlo k členitosti a různorodosti jednotlivých příběhů i forem, ve kterých se nakonec zachovaly. Do svého díla je zahrnul slavný Homér, ve svých divadelních hrách je zachytili proslulí řečtí dramatici. Jejich zlomky nacházíme v dílech jednotlivých řeckých a římských spisovatelů a filozofů. Z mnoha kamínek dnes skládáme mozaiky ucelených a logicky vnitřně spjatých příběhů, ale zachytit všechny podoby jednotlivých příběhů není možné.

Neexistuje jejich jediný a jednotný výklad. Podobně jako autoři řečtí, i ti dnešní vyzdvihují tu nebo onu stránku těchto myšlenkově bohatých příběhů a vnášejí do nich svou invenci a tvůrčí potenciál. Různorodost řeckým pověstem a bájím nikdy neškodila – a stejně je to i dnes.

Nenajdeme středověkého ani novodobého vzdělance, který by je nečetl. Bez znalostí základů evropské civilizace se nedá pochopit dnešek, nedá se žít.

Proto těm, kteří řecké báje stále ještě ve svých knihovnách nemají, můžeme říci jen jedno: neznalost řecké mytologie neomlouvá.

PODĚKOVÁNÍ BOHŮM OLYMPSKÝM

Před vámi se skláníme, vás uctíváme, vám přinášíme oběti... Vy jste nás stvořili, dali směr našim osudům, vládnete naší budoucností. Spravedlivě zvažujete naše životy a činy, odměňujete dobré, trestáte špatné.

Jste naší myslí, naplněním okamžiku, projevem věčnosti, ztělesněním přítomnosti. Vy sdílíte naše příbytky, dotýkáte se našich srdcí, prostupujete duši, kterou jste nám v dávnověku dali. Vám stavíme chrámy, vás vzýváme a prosíme o pomoc v nouzi. Trpělivě nasloucháte, snášíte naše nedostatky, napravujete naše chyby, laskavě přijímáte dary, které přinášíme do vašich chrámů a obětuje na oltářích.

Vy chráníte naše domy, naše děti, staré otce a matky, zbožné ženy, pracovitě služebníky a otroky. Jdete vedle nás, když vyrážíme na cesty, odplouváme do neznáma, neseme svá kopí do války. Vaše štíty odrážejí údery nepřátel a pomáhají nám vrátit se ve zdraví k rodinám a práci.

Na věčné věky nám vládne *Zeus*, pán bohů a lidí, vládce hromů a blesků. Sídlí na hoře Olymp, odkud shlíží k našim obydlím, bdí nad našimi životy, střeží náš klid a trestá nespravedlivé.

NEJKRÁSNEJŠÍ ŘECKÉ BÁJE A POVĚSTI

Vládne mu jen osud a šípy Eróta.

Orel a dub jsou jeho znameními, protože symbolizují pevnost, hrdost, odvahu a věčnost. Ved' naše kroky, Die, ať náš život dojde naplnění! Pokorou naše duše naplňují ostatní bohové

olympští:

Vodám a mořím vládne *Poseidón*, bratr *Diův*. Se zlatým trojzubcem v ruce probouzí a utiňuje bouře, otřásá zemí, drtí kameny, trestá naše a své nepřátele. Z podmořského paláce vládne mořským, říčním a jezerním bohům, bohyním a nymfám. Bdí nad našimi loděmi, *Poseidóne*, když plují za obchodem nebo do války!

Podsvětí vládne *Hádes*, druhý bratr *Diův*, ochránce klidu zemřelých, strážce všech pokladů a rostlin, které na podzim odcházejí do nitra země, aby se z něho na jaře vrátily. Spravedlivě soudí zemřelé a nezná slitování. Jeho znakem jsou klasy a roh hojnosti.

PODĚKOVÁNÍ BOHŮM OLYMPSKÝM

Vyslov nad naší duší
spravedlivý soud, Háde, ať si v podsvětí
odpočine po dlouhé životní pouti!

Veliká je *Héra*, manželka, sestra a spoluvládkyně Diova, ochránkyň manželství, dárkyně dětí a pomocnice rodičů žen. Pevnou rukou trestá nevěru a chrání ty, kdož pokušení odolají. Přimluv se za nás u svého muže, ochraňuj naše nejbližší!

Skromná je *Hestiá*, nejstarší sestra Diova. Nikdy se neprovdala, zůstala panensky čistá. Každou rodinu pokládá za vlastní. Chraň naše domácí krby, Hestie, klid našich domovů, měst a obcí, neboť rodina je základem všeho!

Lidem pomáhá *Démétér*, druhá sestra Diova, bohyně rolnictví a plodivé síly země, matka země a obilí. Je k lidem dobrotivá, naučila je orat a obdělávat půdu. Požehnej našim polím, *Démétér*, ať naplníme své spíže a nasytíme své blízké!

NEJKRÁSNEJŠÍ ŘECKÉ BÁJE A POVĚSTI

Slavná je *Pallas Athéna*, Diova dcera, bohyně moudrosti, ochránkyně věd a umění, patronka slavného města Athény, záštita mužných činů a statečných bojovníků, bohyně války, ochránkyně míru, vždy vítězná. Chraň naše kroky, neboť pouze moudrost a vítězství zajistí naše bezpečí!

Moudrý je bůh světla a jasu *Apollón Foibos*, syn Diův. Věští naši budoucnost, vládne lukem a miluje hudbu. Je pánem života a smrti. Sídlí ve své věštírně v Delfách, kde tlumočí vůli Diovu. Dej nám příznivou věštbu, Apollóne, která nám pomůže pochopit náš osud!

Panensky čistá je bohyně lovu *Artemis*, dcera Diova, sestra Apolónova, ochránkyně matek, vládkyně života a smrti, bohyně světla, ochránkyně přístavů. Jejím znakem jsou luk a šípy, domovem hory a lesy. Dej nám úlovek, Artemis, na který čekají naše hladové děti!

Bohem ohně a kovářství je *Héfaistos*, syn Diův, manžel Afrodité, pomocník a přítel Pallas Athény. Ve své dílně pod Etnou vyrábí nádherné šperky a pevnou zbroj, jež pomáhá našim hrdinům na cestě za spravedlností a slávou. Nauč nás svému řemeslu, Héfaiste, ať ohnivou prací napodobíme tvé dílo!

Lstivý a důvtipný je *Hermés*, syn Diův, posel bohů, ochránce cest, všech obchodníků, cestovatelů a poutníků, stád, průvodce duší do podsvětí, vynálezce měř, vah, lyry a flétny. Stůj při nás na cestách, Herme, a zabezpeč nám šťastný návrat!

Krvežíznivý je *Áres*, bůh nelítostné války, syn Diův, sok Pallas Athény. Vede muže do krutého boje a padlé bojovníky odvádí k Hádovi. Obětuje ti, Áree, aby mužové přežili války, vrátili se ke svým ženám a dětem!

Dvanáct hlavních olympských bohů střeží naše dny. Naše hluboká úcta ale patří také bohům jim nejbližším.

Pomáhá lidem *Afrodité*, dcera Diova, bohyně lásky a krásy, s jejíž pomocí zasahuje i do života bohů, neboť láska a bohové vládnou světu. Dej nám lásku, Afrodité, protože bez ní není ani štěstí, ani rodiny, ani spokojenosti!

PODĚKOVÁNÍ BOHŮM OLYMPSKÝM

Nevyzpytatelný je *Erós*, syn *Afrodíté* a *Área*, bůh lásky šťastné i nešťastné. Svým lukem a šípy mění nejenom osudy lidí, ale také bohů, proto stojí po jejich boku. Vyber nám vhodného partnera, *Eróte*, abychom v lásce našli své touhy!

Zářivý je *Hélios*, bůh slunce. Každé ráno vyjíždí na oblohu ve svém slunečném voze. Vše vidí, nic mu není utajeno. Sviť nám denně, *Hélie*, na cestu a práci, protože bez tebe všechno hyne a ztrácí sílu!

Divoký je *Dionýsos*, syn *Diův*, bůh úrody a plodnosti, bůh vína a nespoutaného veselí, ochránce všech pitek a slavností. Léčí naše nemoci, přírodě dává sílu růst. Požehnej naší úrodě, *Dionýse*, zajisti lidem plodivou sílu!

Také k vám se obracíme, vás prosíme o přízeň a shovívavost, protože vy víte, jak vést naše osudy tak, aby se naplnilo dobro a našli jsme posmrtný klid.

Další bohové neolympští, bohové osudu, bohové přírodních jevů, bohové mořští, vodní a pozemní, bohové podsvětí, vy rovněž řídíte naše osudy a pomáháte nám na životní pouti. Všem vzdáváme úctu, všem se klaníme.

Pod vaší ochranou, velcí bohové, Achájové obsadili většinu Řecka, podmanili si lid starých bohů, ukázali jim *Diovu* slávu a sílu vás ostatních, přisvojili si stará města, postavili nová... Vy jste stáli při nich, když ve svých rukou drželi Řecko a Středozeří a řídili ho jako vozataj sprežení divokých koní, někdy se vzpínajících, jindy poslušných.

Pod vaším bedlivým okem, bohové, probíhají naše dny. Vy všichni jste se stali hlavními hrdiny dávných pověstí a bájí, které naplnily naše životy a vedou nás dále. Seznamte nás s nimi, uveďte nás do příběhů, které překročily hranice Řecka, splynuly s časem.

ÚRANOS A KRONOS

Ustá a neměnná je prázdnota bez bohů, protože jen oni ji mohou změnit v život, dát přírodě směr a naplnit její poslání. Tak v časech nejstarších vládla všemu prázdnota a nebylo nic.

Vše ovládal Chaos – prostor tmavý, neměnný a bezedný. Najednou přišla boží rána. Z Chaosu vznikla Gaia, bohyně Země, a Erós, kterého později na svět opět přivedl Zeus. Pak se na jedné straně objevil Erebus, počátek tmy, na straně druhé Aithér, počátek světla. Spolu s nimi Noc a Den, jako jejich ztělesnění. Zemi obtékal Ókeanos, za ním ležel Tartaros, nejhlubší místo podsvětí, ze kterého nebylo návratu. Kovadlina, vržená do něj, padala dlouhých devět dní. Nad vším vládl Úranos, bůh nebes.

Za manželku pojal bohyni Země Gaiu a denně ji zaléval oplodňujícím deštěm. Změnila pak Země tvář, objevily se řeky a jezera, které plodivou sílu Úrana a Gaiy rozšiřovaly do všech stran.

Zplodili Úranos s Gaiou několik božských dětí. Nejprve ničivé a tupé Hekatoncheiry, později tvůrčí a přemýšlivé Titány.

Svéhlaví, ohavní a neposlušní byli tři bratři Hekatoncheirové – Kottos, Briaréos a Gyés, storucí a padesátihlaví obři. Třásli zemí, škodili

ÚRANOS A KRONOS

svému otci a nevážili si jeho díla. O nic lepší nebyli ani jejich synové Kyklóповé – obři s jedním okem na čele. Žili divoce v daleké Hyperii a na okolních ostrovech, pásli ovce. Úrana, a později ani Dia a olympských bohů, se nebáli.

Úranos ani jedny, ani druhé neměl rád a jejich zevnějšku se děsil. Když se míra jejich prohřešků vůči němu naplnila, spoutal je, srazil do Tartaru, kde vládl chlad, prázdnota a třikrát větší tma než v noci na zemi. Nemínil je pustit zpátky. Hněvala se proto na něj jejich matka, která své syny přes všechny jejich chyby a vzhled milovala.

„Nemůžeš naše děti držet v takovémto zajetí, ať jsou, jaké jsou!“ zlobila se.

„Neposlouchají, ničí mé dílo, nejsou k udržení,“ oponoval Úranos. „Vždyť ani ty nad nimi nemáš vládu, neposlouchají ani tebe!“

Marné byly její žádosti, marné byly výhrůžky. Úranos své rozhodnutí nemínil odvolat.

Gaia byla zoufalá, ale přesto svému muži porodila dalších dvanáct dětí. Tak na svět přišlo šest Titánů – Ókeanos, Koios, Kríos, Hyperión, Íápétos, Kronos – a šest Titánek – Theia, Rheia, Mnémosyné, Foibé, Themis a Téthys. Otcí pomáhali spravovat zemi a uvolňovat její plodivou sílu. Jejich společným dílem byla příroda – řeky, jezera, lesy, louky, vzduch, vítr... V práci jim později pomáhaly jejich děti a děti jejich dětí.

K Titánům se Gaia obrátila s žádostí o pomoc:

„Váš otec drží vaše bratry v hloubce Tartaru. Je to nespravedlivé! Neudělali mu nic, zač by je musel tak krutě trestat. Pomozte mi vrátit je na zem!“ naléhala.

Titáni ji však odmítli.

„Nemůžeme se stavět vládci bohů, nemůžeme jít proti vlastnímu otci. Hekatoncheirové ničili jeho dílo, ale ničili by také naše. Kdybychom jim pomohli, postavili bychom se nejenom proti otci, ale také sami proti sobě.“

NEJKRÁSNEJŠÍ ŘECKÉ BÁJE A POVĚSTI

Gaia ale ve svých žádostech neustávala. Znovu a znovu štvála Titány proti jejich otci. Nakonec se dočkala.

Srdce Krona, nejmladšího z prvních Titánů, již delší dobu ovládaly chtivost a závist. Nestačil mu svět takový, jaký byl. Chtěl vládnout světu, bohům a svým sourozencům. Otec mu ale stál v cestě a nenávisť jeho matky mu otevřela zcela nové možnosti.

„Pomohu ti,“ řekl jí jednoho dne. „Ale nevím, jak to provést.“

Gaia neváhala s odpovědí. Už dávno si všechno promyslela a čekala pouze na vhodnou příležitost.

„Tvůj otec je nesmrtelný, nemůžeš ho zabít,“ začala s radami. „Můžeš ho však zranit tak vážně, že ztratí svou mužnou sílu a už nebude moci vládnout ostatním bohům. Tady máš srp. Tím usekneš zdroj jeho mužnosti.“

Tak se i stalo. Úranos už spal, když se Kronos pod pláštěm tmy vplížil do jeho pokoje. Měsíční svit osvětloval jeho postel. Spal pouze v roušce, která mu kryla bedra. Potichu ji Kronos rozvázal. Levou rukou, která se od té doby pokládá za nositelku smůly, uchopil jeho varlata a pravou mu je jedinou ranou usekl. Pak je i se srpem hodil do moře. Z krve, která z rány vytekla, Gaia stvořila obry Giganty a bohyně msty Erínye – Alléktó, Tísifoné a Megairu. Pronásledovaly otco- i matkovrahy, stejně tak ostatní vrahy a loupežníky, rušitele přísah.

Když Úranova varlata dopadla na mořskou hladinu, Úranovo semě oplodnilo moře a na svět přivedlo bohyni Afrodíté.

Úranos, neschopný plodit, již nemohl vládnout světu. To pochopili i ostatní Titáni a přidali se na Kronovu stranu. Z Tartaru vysvobodili své bratry Hekatoncheiry a jejich syny Kyklópy, aby jim v případě nutnosti pomohli v boji s otcem. Zasedli poté k poradě a za nového vládce zvolili Krona.

Nakonec se ale jeho proradnost a jeho skutečné cíle plně projeví. Zpátky do Tartaru uvrhl Hekatoncheiry i Kyklópy, které již nepotře-

ÚRANOS A KRONOS

boval. Zavrhl i svou matku. Za ženu si vzal svou sestru Rheiu a ostatní své sourozence přinutil k poslušnosti. Stal se druhým vládcem bohů. Odešel pak do Élidy na Peloponésu a odtud vládl světu.

Jeho rodiče ho však prokleli:

„Nebudeš navěky vládnout! Nebudeš mít klid! Jedno z tvých dětí ti vrátí, cos nám dnes učinil. Svrhne tě a místo tebe bude vládnout bohům.“